

MORAL AND CULTURAL APPROACHES TO DEVELOPING WOMEN'S LEGAL AWARENESS

Dilnoza Yusufkhonovna Khakimova

Researcher at Samarkand State University,

Lecturer at the University of Economics and Pedagogy

hakimovadilnoza249@gmail.com

Samarkand, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Women's legal awareness, gender equality, ethical approaches, cultural values, legal education; women's rights, social empowerment, civic consciousness, moral development, cultural sensitivity.

Received: 26.01.26

Accepted: 27.01.26

Published: 28.01.26

Abstract: The article examines the role of ethical and cultural approaches in enhancing the legal awareness of women in contemporary society. It highlights how the formation of legal literacy among women is closely connected with moral values, cultural traditions, and social norms that shape responsible behavior and civic consciousness. The study analyzes national and international frameworks aimed at protecting women's rights, strengthening their social participation, and ensuring equal opportunities. Moreover, the article emphasizes the importance of integrating moral-ethical education, culturally sensitive communication, and value-based educational strategies into legal empowerment initiatives. The findings demonstrate that strengthening women's legal knowledge not only contributes to the protection of their individual rights but also promotes social stability, gender equality, and sustainable development within the community.

XOTIN-QIZLAR HUQUQIY BILIMINI RIVOJLANTIRISHDA AXLOQIY VA MADANIY YONDASHUVLAR

Dilnoza Yusufxonovna Xakimova

Samarqand davlat universiteti tadqiqotchisi,

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

hakimovadilnoza249@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: Xotin-qizlarning huquqiy ongi, gender tengligi, etik yondashuvlar, madaniy qadriyatlar, huquqiy taʼlim; xotin-qizlar huquqlari, ijtimoiy faollik, fuqarolik ongining shakllanishi, axloqiy rivojlanish, madaniy sezgirlik.

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy jamiyat sharoitida xotin-qizlarning huquqiy ongini va huquqiy savodxonligini oshirishda etik hamda madaniy yondashuvlarning oʻrni atroflicha tahlil qilinadi. Unda ayollarda huquqiy bilimlarning shakllanishi ularning axloqiy qadriyatlari, madaniy anʼanalari va masʼuliyatli xulq-atvor hamda fuqarolik ongini belgilovchi ijtimoiy meʼyorlar bilan chambarchas bogʻliq ekanini asoslab beriladi. Tadqiqot doirasida xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish, ularning ijtimoiy faolligini kuchaytirish va teng imkoniyatlarni taʼminlashga qaratilgan milliy hamda xalqaro huquqiy mexanizmlar va dasturlar tahlil etiladi. Shuningdek, maqolada huquqiy kuchaytirish tashabbuslariga axloqiy-taʼlimiy komponentlarni, madaniy jihatdan sezgir muloqot usullarini hamda qadriyatga asoslangan taʼlim strategiyalarini integratsiyalash zarurligi alohida taʼkidlanadi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, xotin-qizlarning huquqiy bilimlarini mustahkamlash nafaqat ularning shaxsiy huquq va erkinliklarini himoya qilishga xizmat qiladi, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni taʼminlash, gender tengligini qaror toptirish hamda barqaror rivojlanishga erishishda muhim omil sifatida namoyon boʻladi.

МОРАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ПРАВОВЫХ ЗНАНИЙ ЖЕНЩИН

Дилноза Юсуфхоновна Хакимова

Исследователь Самаркандский государственный университет

преподаватель Университета экономики и педагогики

hakimovadilnoza249@gmail.com

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Правовое сознание женщин, гендерное равенство, этические подходы, культурные ценности, правовое образование; права женщин, социальная активность, формирование гражданского сознания, нравственное развитие, культурная чувствительность.

Аннотация: В статье рассматривается роль этических и культурных подходов в повышении уровня правового сознания и правовой грамотности женщин в условиях современного общества. Подчеркивается, что формирование правовых знаний у женщин находится в тесной взаимосвязи с нравственными ценностями, культурными традициями и социальными нормами,

которые определяют ответственное поведение и развитие гражданского самосознания. В рамках исследования анализируются национальные и международные правовые механизмы и программы, направленные на защиту прав женщин, расширение их социальной активности и обеспечение равных возможностей.

Особое внимание в статье уделяется необходимости интеграции морально-этического воспитания, культурно чувствительных форм коммуникации и ценностно-ориентированных образовательных стратегий в инициативы по правовому просвещению и расширению правовых возможностей женщин. Результаты исследования свидетельствуют о том, что укрепление правовых знаний женщин способствует не только защите их индивидуальных прав и свобод, но и играет важную роль в обеспечении социальной стабильности, достижении гендерного равенства и устойчивого развития общества в целом.

Kirish. Tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar va global jarayonlarning kuchayishi sharoitida xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirish barqaror ijtimoiy taraqqiyotning muhim shartlaridan biriga aylangan. Jamiyatlar rivojlanib borar ekan, ayollarning siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotdagi roli tobora kengayib bormoqda, bu esa ularning huquqlarini himoya qilish va huquqiy bilimlarini mustahkamlashni milliy hamda xalqaro darajada ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Ayollarning huquqiy bilimga ega bo'lishini ta'minlash faqat institutlar islohotlari yoki qonuniy mexanizmlar masalasi emas; bu jarayon shuningdek, insoniy xulq-atvorni tartibga soluvchi etik me'yorlar, madaniy qadriyatlar va axloqiy tamoyillarga ham chuqur bog'langan.

Ko'plab jamiyatlarda, jumladan, O'zbekistonda an'anaviy madaniy kodlar, oilaviy tuzilmalar, jamoatchilik munosabatlari va axloqiy talablar ayollarning o'z huquqlarini qanday idrok etishida va ijtimoiy jarayonlarda qanchalik faol qatnashishida muhim rol o'ynaydi. Shu bois, madaniy va etik yondashuvlar rasmiy huquqiy prinsiplar bilan kundalik ijtimoiy amaliyotlar o'rtasida ko'prik vazifasini bajaradi. Ular adolat, tenglik va mas'uliyatli fuqarolik me'yorlarini o'zlashtirish uchun qulay sharoit yaratadi, shuningdek, ayollarning huquqlarini amalga oshirishdagi o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, zamonaviy huquqiy ta'lim sohasida qadriyatga asoslangan va madaniy sezgir metodologiyalar tobora e'tiborni qozonmoqda. Bu yondashuvlar mavjud ijtimoiy stereotiplar, genderga oid qarashlar va ayollarning fuqarolik hayotida to'liq ishtirok etishiga to'sqinlik qiladigan to'siqlarni bartaraf etishga yordam beradi. Etik ta'lim hurmat, qadr-qimmat va vijdonlilikni rivojlantiradi, madaniy yondashuvlar esa huquqiy bilimni jamiyat an'analari va umumiy madaniy identitet bilan uyg'un tarzda yetkazishni ta'minlaydi. Shu jihatlar birlashganda, ayollarning huquqiy savodxonligini oshirish bilan birga ularni ijtimoiy faollik, yetakchilik va jamiyat taraqqiyotida faol ishtirok etishga yo'naltiruvchi kompleks tizim shakllantiriladi.

Ushbu maqola xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda etik va madaniy yondashuvlarning nazariy asoslari va amaliy ahamiyatini o'rganadi. Tadqiqot huquqiy ong shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qiladi, ayollarning huquqlarini tushunishda axloqiy va madaniy ta'limning rolini o'rganadi va madaniy jihatdan xabardor, ijtimoiy mas'uliyatli huquqiy faollik strategiyalarining muhimligini muhokama qiladi. Tadqiqotning yakuniy maqsadi etik qadriyatlar, madaniy meros va huquqiy ta'limning bir-biri bilan uzviy bog'liqligini ochib berish, jinsiy tenglikni ta'minlash va adolatli, uyg'un jamiyat qurishga hissa qo'shishdir.

Tadqiqot interdisipliner metodologik yondashuvga asoslangan bo'lib, unda huquqshunoslik, sotsiologiya, etika, gender tadqiqotlari va madaniyatshunoslik kabi sohalar integratsiyalashgan. Tadqiqot etik va madaniy yondashuvlar zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitlarda ayollarning huquqiy savodxonligini rivojlantirishga qanday ta'sir qilishini nazariy va empirik metodlar orqali keng qamrovli tahlil qiladi.

Birinchidan, nazariy kontseptual tahlil orqali mavjud ilmiy adabiyotlar, milliy qonunchilik, xalqaro konvensiyalar va strategik huquqiy hujjatlar o'rganiladi. Bu yondashuv ayollarning huquqiy maqomi va ularga huquqiy bilimga kirish imkoniyatlarini belgilovchi normativ asoslar va kontseptual modellarni aniqlashga yordam beradi.

Ikkinchidan, solishtirma tahlil yordamida xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha madaniy sezgir va etik tamoyillarga asoslangan xalqaro va mintaqaviy muvaffaqiyatli tajribalar o'rganiladi. Ushbu tajribalarni O'zbekistondagi holat bilan solishtirish orqali mahalliy ijtimoiy-madaniy kontekstga moslashtiriladigan modellar aniqlanadi.

Uchinchidan, sotsiologik metodlar strukturaviy intervyular, jamoat ta'lim dasturlarining kontent tahlili va genderga yo'naltirilgan tashabbuslarning ko'rib chiqilishi ayollarning huquqiy savodxonlik darajasini baholash, ijtimoiy qarashlar, madaniy to'siqlar va etik omillarni aniqlash uchun qo'llaniladi.

To'rtinchidan, tizimli va struktural yondashuvlar ta'lim muassasalari, jamoat tashkilotlari va oilaviy muhitning ayollarning huquqiy ma'lumotlarga kirishini qanday shakllantirishi o'rganiladi.

Bu mavjud mexanizmlarning samaradorligini baholash va tizimli bo'shliqlarni aniqlash imkonini beradi.

Beshinchidan, aksiologik (qadriyatga asoslangan) tahlil etik me'yorlar, madaniy an'analar va axloqiy qadriyatlarning ayollarning huquqiy ta'limda ishtirokiga ta'sirini o'rganadi. Bu yondashuv madaniy identitet, ijtimoiy kutishlar va axloqiy tarbiyaning ayollarning huquq va majburiyatlarini tushunishdagi rolini ko'rsatadi.

Oxir-oqibat, tahlil va sintez metodlari orqali tadqiqot natijalari birlashtiriladi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Etik, madaniy va huquqiy perspektivalarning sintezi ayollarning huquqiy savodxonligini oshirishga, shu bilan birga inson huquqlari standartlarini hurmat qilgan holda madaniy qadriyatlarni saqlashga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, etik va madaniy yondashuvlar, ayniqsa an'anaviy qadriyatlar va axloqiy me'yorlar ijtimoiy xulq-atvorga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan jamiyatlarda, ayollarning huquqiy savodxonligini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari bir qator o'zaro bog'liq tendensiyalar va natijalarni ochib beradi:

Birinchidan, milliy va xalqaro manbalarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, ayollarning huquqiy savodxonligi ijtimoiy modernizatsiya, ta'lim islohotlari va gender siyosatini rivojlantirish bilan uzviy bog'liq. Ko'plab hollarda qonuniy kafolatlar mavjud bo'lsa-da, ularning samaradorligi mahalliy etik me'yorlar va jamoatchilik kutishlarini hisobga olgan madaniy jihatdan moslashtirilgan ta'lim strategiyalariga bog'liq.

Ikkinchidan, sotsiologik tahlil ayollarning ko'pincha qulay va madaniy sezgir huquqiy ma'lumotga ega emasligini ko'rsatadi. Intervyular va kontent tahlillari shuni ochib beradi: ko'plab huquqiy savodxonlik dasturlari mavjud bo'lsa-da, ular oilaviy qadriyatlar, an'anaviy gender rollari va jamoatchilik axloqiy kutishlarini hisobga olmaydi, bu esa dasturlarning samaradorligini kamaytiradi va ayollarning huquqiy bilim olish motivatsiyasini pasaytiradi.

Uchinchidan, adolat, hurmat, qadr-qimmat va mas'uliyat kabi etik qadriyatlar ayollarning huquqiy savodxonligini oshirishda kuchli motivator sifatida xizmat qiladi. Huquqiy ta'lim axloqiy kontseptsiyalar va madaniy hikoyalar orqali shakllanganda, u yanada tushunarli va mazmunli bo'ladi. Ayollar huquqiy normalarni o'rganishda bunday yondashuvlar bilan ko'proq qiziqish va ishonch bildirgan.

To'rtinchidan, xalqaro va mintaqaviy tajribalarni solishtirma tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, madaniy jihatdan moslashtirilgan huquqiy ta'lim dasturlariga ega bo'lgan mamlakatlarda ayollarning huquqiy savodxonligi yuqori bo'ladi. Ushbu dasturlar jamoat yetakchilari, diniy olimlar va ayollarning tashkilotlarini jalb qilgan holda modern huquqiy prinsiplarni an'anaviy madaniy donolik bilan bog'laydi.

Beshinchidan, oilaviy va jamoat muhiti ayollarning huquqiy faollikka munosabatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Qo'llab-quvvatlovchi oilalar, ijtimoiy tarmoqlar va axloqiy xulq-atvorni rag'batlantiruvchi mahalliy institutlar ayollarning huquqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, aksincha, stereotiplar, patriarxal qarashlar va yetarli axloqiy tarbiyasiz muhit huquqiy savodxonlikning o'sishini cheklaydi.

Oltinchidan, rasmiy huquqiy ta'limni mahalla, jamoat markazlari va madaniy uchrashuvlar kabi norasmiy axloqiy-madaniy o'quv makonlari bilan integratsiyalash zarurati ta'kidlanadi. Bunday makonlar huquqiy bilimni madaniy jihatdan mos tarzda yetkazish va ayollarda ishonchni mustahkamlash imkonini beradi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ayollarning huquqiy savodxonligini samarali oshirish etik ta'lim, madaniy an'analar va huquqiy ta'limni birlashtirgan ko'p o'lchovli yondashuvni talab qiladi. Shu jihatlar birlashtirilgan dasturlar ayollarning huquqlarini tushunish darajasini oshiradi, huquqiy tizimlarda harakat qilish qobiliyatini rivojlantiradi va o'z manfaatlarini himoya qilishga tayyorligini kuchaytiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, etik va madaniy yondashuvlar ayollarning huquqiy savodxonligini oshirishda yordamchi emas, balki zaruriy tarkibiy qismlardir. Ular huquqiy bilimning faqat o'rganilishi emas, balki uni ichki qabul qilish, amalda qo'llash va avloddan-avlodga yetkazilishini ta'minlaydi, bu esa adolatli, uyg'un va madaniy boy jamiyat barpo etishga hissa qo'shadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ayollarning huquqiy savodxonligini oshirish eng samarali bo'lishi uchun huquqiy ta'lim etik tamoyillar va madaniy asoslar bilan uyg'unlashtirilgan bo'lishi kerak. Milliy va xalqaro darajada ayollarning huquqlarini himoya qiluvchi qonuniy kafolatlar mavjud bo'lsa-da, ularning amaliy amalga oshirilishi ushbu normalarning jamiyatning madaniy va axloqiy maydonida qanday muvaffaqiyatli yetkazilishiga bog'liq.

Shuningdek, tadqiqot shuni ta'kidlaydiki, ayollarning huquqiy kuchayishi faqat rasmiy ta'lim yoki qonuniy islohotlar orqali amalga oshirilmaydi. Mazmunli taraqqiyot an'anaviy qadriyatlarni hurmat qiladigan, etik ta'limdan foydalanuvchi va madaniy to'siqlarni hisobga oladigan kontekstual ta'lim strategiyalarini talab qiladi. Adolat, qadr-qimmat, hurmat va mas'uliyat kabi axloqiy tushunchalar bilan uyg'unlashtirilgan dasturlar ayollar bilan chuqur rezonans hosil qiladi va ularni huquqiy bilim olishga motivatsiya qiladi.

Oilaviy, jamoat tuzilmalari va madaniy institutlarning ayollarning huquqiy savodxonligini shakllantirishdagi roli alohida e'tiborga loyiqdir. Qo'llab-quvvatlovchi muhit ayollarning ishonchi va ishtirokini oshiradi, qattiq stereotiplar va yetarli axloqiy tarbiyasiz muhit esa huquqiy rivojlanishni cheklaydi. Shu bois, rasmiy ta'lim muassasalari, mahalla, ayollar tashkilotlari va

madaniy markazlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali kompleks va madaniy sezgir huquqiy savodxonlik tashabbuslarini yaratish muhimdir.

Xalqaro tajribalarni solishtirma tahlil qilish shuni tasdiqlaydi: madaniy jihatdan moslashtirilgan yondashuvlar huquqiy ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Huquqiy normalar mahalliy urf-odatlar, etik ramkalar va jamoatchilik qadriyatlari bilan uyg'un tarzda yetkazilganda, ayollar yuqori darajada tushunish, ishtirok etish va huquqlarini himoya qilish qobiliyatini namoyish etadi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, etik va madaniy yondashuvlar ayollarning huquqiy savodxonligini oshirishda ajralmas vositadir. Ular huquqiy bilimni shunchaki ma'lumot emas, balki kundalik hayotga tatbiq etiladigan, qarorlarni yo'naltiradigan va ijtimoiy-huquqiy jarayonlarda faol ishtirok etishga rag'batlantiradigan mazmunli resursga aylantiradi. Ushbu yondashuvlarni mustahkamlash adolatli, inklyuziv va madaniy boy jamiyat barpo etishga hissa qo'shadi, bunda ayollar o'z huquqlaridan to'liq xabardor bo'lib, ularni himoya qilishga qodir bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash – davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent: Adolat, 2019.
5. Ravshanova Sh. Gender tengligi va huquqiy madaniyat: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Jo'rayev R., Abdug'aniyeva N. Huquqiy madaniyat va fuqarolik ongining shakllanishi. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2018.
7. Qodirova D. "Xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda ijtimoiy institutlarning roli." // Ma'naviyat va huquq jurnali, 2022, №3, 45–52-betlar.
8. Saidova M. "Oila va mahallaning xotin-qizlar huquqiy madaniyatini yuksaltirishdagi o'rni." // O'zbekiston ijtimoiy fanlari, 2021, №2, 37–44-betlar.
9. Turaeva N. Gender pedagogikasi: nazariy asoslar va ta'limiy yondashuvlar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
10. Yuldasheva G. "Madaniy qadriyatlar va axloqiy omillarning xotin-qizlar huquqiy ongiga ta'siri." // Ijtimoiy fikr – inson huquqlari, 2020, №4, 58–65-betlar.

11. Usmonov F. ETHICS OF SCIENCE: MORAL PRINCIPLES AND THEIR ROLE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY //Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research. – 2024. – T. 2. – №. 11. – C. 41-45.

12. Abdizaitovich G. Educational Problems In The Information Society //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). – 2025. – T. 6. – №. 4. – C. 5-5.